

tantum vigilandum est in orationibus et subveniendum sacrificio singulari, qui in locis purgatoriis emundantur; ut benignus Pater poenitentiam eorum in satisfactionem, et hanc in glorificationem cito convertat. Curre iterum per istos intuitu pietatis, et fac sarcinam tuam, affectum compatiendi.

7. Quarta est regio gehennalis: regio dura, extimescenda; terra afflictionis et oblivionis, terra miseriarum et tenebrarum, terra turbis et caliginis, terra maledictionis et mortalitatis, terra sitis et famis, terra combustionis **721** et frigoris, in qua nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Totus tremo atque horreo ad memoriam regionis istius, et concussa sunt omnia ossa mea. Illic est ignis qui non succenditur; vermis qui non moritur; frigus horrendum. Ibi fetor intolerabilis exoritur, percutientes mallei resonant incessanter, obfusae tenebrae cumulatius indensantur. Illic confusio peccatorum, horribiles facies demonum, inextricabilium vinculorum fertilis multitudo. Ibi fletus et stridor dentium, planctus et gemitus; et alternantia mala impios sine pietate discerpunt. Nihil sic valet ad extirpandas voluptatum radices, quam istorum memoria, et recordatio vulnerum Domini mei, qui stetit ante iudicem, qui alapas accepit, qui flagellatus et consputus est; qui coronatus spinis, qui colaphis caesus, qui suspensus in ligno, cui pendenti insultatum est: qui mortuus in cruce, qui lancea percussus, qui sepultus; qui resurrexit, qui ascendit ad caelos, qui fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri. Curre per has tumultuantes nudinas, ut vivus descen-

A das in infernum; et fac sarcinam tuam, odium peccati.

8. Quinta regio est paradisi supercaelestis; regio beata et gloriosa, plena voluptatis et gratiae, suavitatis et letitiae, benignitatis et gloriae. Ibi requies a labore, jucunditas de novitate, de aeternitate securitas. Illic omnes vivunt, nullus moritur, omnes exsultant in voce exsultationis. Intraverat David in sanctuarium ejus, et mente excesserat Deo: nec tamen aliquid aliud potuit asportare, nisi, quia *gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei* (Psal. LXXXVI, 3); et illud, *Beati qui habitant in domo tua, Domine; in saecula saeculorum laudabunt te* (Psal. LXXXIII, 5). Nescio quid magnum promittitur, videre Deum, et laudare. Laetatus sum et ego in his quae dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus (Psal. CXXI, 4). Jam stamus in atriis Jerusalem; jam de v. subulo magnae civitatis gaudia somniamus [al. seminamus]. Curre igitur et per regionem istam; et fac sarcinam tuam, amorem Dei.

B 9. Negotiamini ergo donec veniat homo ille nobilis, qui abiit in longinquam regionem, accipere regnum et reverti. Revertetur plane, et tunc cum usuris exiget pecuniam quam tradidit nobis. Nihil perdit, nihil obliviscitur, nihil impunitum relinquit.

10. Supplicemus igitur confessori, ut Redemptori nostro, amico suo, pro nobis hodie supplicare dignetur, qui est Deus benedictus in saecula. Amen.

IN ANTIPHONAM SALVE REGINA SERMONES IV.

722 *Quamvis nonnulla in his sermonibus adducantur ex Bernardo, ut sermone tertio, ei tamen constanter abjudicandi sunt, tum ob styli et genii diversitatem, tum ob frequentes poetarum citationes, quibus S. doctor rarius uti solet. Bernardo archiepiscopo Toletano tribuuntur a Claudio de Rota, in Notis ad Pseudo-Liutprandum, pag. 451: ubi auctor praedictae antiphonae Petrus Compostellanus appellatur. Huic posteriori sententiae praevit Guillelmus Durandus in Rationalis libro IV, cap. 22: « Petrus vero Compostellanus episcopus fecit illam » antiphonam, Salve, Regina misericordiae, omisso « mater, » uti etiam in Sermonibus praedictis. De hac antiphona lege librum II de Vita S. Bernardi, auctore Joanne Eremita n. 7. (Vide notam infra.)*

SERMO I.

1. « Salve, Regina misericordiae, vita dulcedo, et spes nostra, salve. » Domina, labia mea aperies. Dominus tecum, et tu mecum. Dignare me laudare te. Sub tuam protectionem confugio, ubi virtutem

(67) Nimirum in quatuor solemnitatibus in honorem beatae Virginis tunc temporis institutis, Purificatione, Annuntiatione, Assumptione et Nativitate: nam aliae postmodum inductae sunt. Sed de quo tandem Ordine intelligendus hic locus? Hujus usum

D acceperunt infirmi. Esto mihi turris fortitudinis a facie inimici. Te nostra vox primum sonet, et ora solvamus tibi. Dulce canticum ac nobilissimum melos, quod in honorem sanctae Mariae quater in anno Ordo noster devotissime concinit (67), ad aedificatio-

Antiphonae auctore Petro Venerabili apud Cluniacenses fuisse receptum in festis praecipuis, Statutum ejus ultimum fidem facit; quod etiam de ordine Cisterciensi mox dicetur.

nem nostram discedendum, fratres, assumpsimus, quia speciali dulcedine multa refertum masticatione continua reperimus. Nam a summis labiis canticum istud effusum venit. Habet enim fundamentum: fundamentum ejus in montibus sanctis; fundamentum ejus internae dulcedinis suavitas est. Et ubi haec nisi in montibus sanctis, hoc est in mentibus nostris? A sanctis compositum, a sanctis institutum (68), digne frequentabitur etiam a sanctis. Et vere nisi a religiosus et affectione sancta ferventibus, nec subtiliter intelligi, nec efficaciter poterit decantari. Est enim tam suave ad gratiam, tam fecundum ad sensum, tam etiam profundum ad mysteria. Tale enim est, quod a nobis considerari et discurri, prout dignum est non valeat. Ex eo autem quod suaviter sonat, mulcet affectum, et de sensuum ubertate mentem impinguat, et in Sanctam sanctorum, Advocatam scilicet nostram, dum eam quasi praesentem salutatur, omnia interiora nostra medullitus inflammat. Oportet enim ut nobis praesentem esse dicamus, quam praesentem salutamus; et totam animae nostrae trinitatem in eam dirigamus, quam tam devotissimis precibus exoramus. Agnoscit certe, et diligit diligentes se, et prope est in veritate invocantibus se: praesertim his quos videt sibi conformes factos in castitate et humilitate; si tamen charitatem adjecerint, et totam spem suam, post Filium suum, in ea posuerint, et toto corde quaesierint, orantes et frequenter dicentes: « Subveni, Domina, clamantibus ad te jugiter. » (Ex Resp. Eccl. de B. Virg.) Non aspernatur affectum praedulem, ingens desiderium, inundationem lacrymarum, assiduitatem precum, quorumlibet quamvis peccatorum; si tamen laverint a malitia cor, dissolverint colligationes impietatis, solverint fasciculos deprimentes, dimiserint qui fratri sunt liberos, et omne opus diripuerint. Data est ei potestas in caelo et in terra, quae posse potestas est, in manibus ejus vita et spiritus nostri, et oculi omnium Christianorum in eam sperant, et ipsa dat eis escam gratiae, qua plena est, in tempore opportuno.

(68) Hujus antiphonae auctorem fuisse Hermannum Contractum, monachum Benedictinum, pluribus probat Wion Ligni Vitae, lib. v, cap. 105, variis recentiorum adductis testimoniis, quibus hic contextus nonnihil adversari videtur; nam Hermannus sancti nomine insignitum nullibi lego. Praeterea Joannes Eremita, lib. II Vitae S. Bern., num. 7, refert S. Bernardum « voce angelica audivisse decantari antiphonam *Salve Regina*, ex integro usque ad finem: quam cordatenus et postea scripsisse, atque D. papae Eugenio transmisisse refertur, inquit, ut ex praeepto auctoritatis apostolicae per ecclesias solemnis haberetur... Quod et factum est, » etc. Quo ex loco angeli istius orationis auctores dicendi essent; ad quod alludere videntur alia hujus sermonis verba superius relatis proxima, « A summis labiis Canticum istud effusum venit. » Paulo aliter hanc historiam refert Albericus in Chronico ad ann. 1130, ubi commemorat S. Bernardum Divione apud S. Benignum aliquando hospitio exceptum, et quam, inquit, abbatiam semper dilexit, eo quod mater sua ibi sit sepulta, audivisse ante horologium circa altare ab angelis antiphonam *Salve Regina* dulci mo-

A 2. Levemus ergo, fratres, cor nostrum cum manibus ad eam, et appropinquemus ei passibus amoris, immolantes ei hostiam laudis reddentes ei vota nostra de die in diem, de hora in horam, dicentes assidue: « Salve, Regina misericordiae. » Quis mihi digne hujus carminis reserabit sacramentum? quis mihi digne explicet tam insolitae salutationis exordium? Origo fontium et fluminum, mare, virtutum auctrix, est scientiarum scientia sanctorum Maria: quia sicut sol universa caeli lumina praecellit praerogativa claritatis eximiae; sic ipsa totam rationalem creaturam post Filium praecellit splendore virtutis ac scientiae. Ad eam non incongrue pertinere dicimus, quod scriptum est: Quam bona Domina Israel his qui recto sunt corde! (Psal. LXXII, 1.) Qui recto corde, et recte in omnibus consentiunt, hi recto sunt corde; his Advocata nostra, sola bonitate sua agente, praesentiae suae tantam plerumque copiam exhibet, et quam sit orabilis, exhibitione impertitae gratiae docet, ut innovati spiritu proclamant per consolationem experientiae, « Salve, Regina misericordiae. » In his intelligentia non capit, nisi quantum experientia sapit. Sola unctio Spiritus docet haec. Plus valet hic jubilus cordis, quam strepitus oris; motus gaudiorum, quam sonus laborum; consonantia voluntatum, magis quam vocum. Pro hujusmodi dicere cantum duxi: Quis mihi carminis hujus reserabit sacramentum? Quis pro raro dici solet. Rara siquidem avis in terra, tantam promereri familiaritatem in oculis majestatis, quatenus experientia indultae gratiae praesentiam illius agnoscens quis valeat exsultans dicere: « Salve, Regina misericordiae. » Juste Regina mundi, et Regina caeli dicitur, per quam utriusque Creator et Rector generatur.

3. Verum quo pacto dicitur « Regina misericordiae, » cum misericordia non substantia sit sed pietas supernae clementiae, vel affectio benigna rationalis creaturae? Metonymice ergo poterit intelligi, hoc est per efficientem id quod efficitur: ut opus misericordiae pro-

dulamine decantari, primoque credidisse fuisse conventum ac dixisse abba die sequenti: *Optime decantastis antiphonam de Podio hac nocte circa altare B. Virg.* Dicebatur autem *Antiphona de Podio*, eo quod Haimerus episcopus Podiensis eam fecerit.... Unde in quodam capitulo generali Cisterc., veniam suam accepit, qualiter haec antiphona ab omni Ordine reciperetur, quod et factum est. Haimerus seu Aymar, Ademar, fuit episcopus Aniciensis, beatae Virginis in primis cultor, tempore Urbani papae II. Verum a Guillelmo Durando in Rationalis lib. IV, cap. 22, Petrus Compostellanus episcopus hanc antiphonam composuisse perhibetur, quod etiam asserit Claudius a Rota in notis ad pseudo Liutprandum. Idem auctor ibidem etiam asserit, quatuor hosce sermones a Bernardo archiepiscopo Toletano editos fuisse. At cum quaedam ex S. Bernardi sermone 16 in Cantica de verbo referantur in sermone 3, non possunt hi sermones ascribi Bernardo Toletano, qui ante S. Bernardum, id est Gregorii VII pontificatu ad finem saeculi XI floruit.

miseri cordia **723** intelligatur. Opus misericordiae, reparatio naturae. Misericordia Domini plena est terra viventium et morientium. Quod Angeli creati, quod confirmati, homines plasmati et reparati, misericordiae est, quae ab aeterno et usque in aeternum primordialis ipsa causa omnium, et causalissima causarum. Effectus ejus et opus salvandorum, salus haec est adoptio filiorum Dei: quomodo Regina Sancta sanctorum, cujus virginalis partus eorum esse omnium. Regina, gloriae nomen et honoris, magnificentiae et decoris, dulcedinis ac pietatis, amoris et magnificentiae, sublimitatis et potentiae, gubernationis et justitiae, defensionis et gratiae. Sancta sanctorum haec omnia nobis, et pro omnibus nobis cui decantamus assidue: « Salve, Regina misericordiae. » Possumus etiam sic intelligere, quod « Regina misericordiae » dicitur, ut soli tribuamus divinae misericordiae si non meritis, quod super omnem creaturam ipsa sanctitate ac dignitate praecellens, reginae vocabulo et honore sublimatur amplius. Etiam in hoc convenienter vocatur « Regina misericordiae, » quod divinae pietatis abyssum cui vult, et quando vult, ac quomodo vult, creditur aperire, ut quisvis enormis peccator non pereat, cui Sancta sanctorum patrocinii sui suffragia praestat. Eapropter dicamus omnes, dicamus singuli, dicamus omnes, dicamus assidue: « Salve, Regina misericordiae. » Sequitur:

4. « Vita, dulcedo, et spes nostra, salve. » Ordo pulcherrimus. Dulcedinem vita praecedit, spes sequitur. Non enim sapis nisi vivas, nec sperabis nisi vivas et sapias. Et sapor sedes est dulcedini, gustus sapor. Brevitati studendum statuimus, et ideo de vario vitae statu dicere supersedemus. De illa vita hoc in loco dictum esse credimus, de qua Joannis Evangelium loquitur: *Qui manducat me, et ipse vivet propter me. Quidn vivat, qui vitam manducat? Ego sum, inquit, vita (Joan. vi, 47-60): et, Beatus qui manducat panem hunc in regno Dei (Luc. xiv, 15), quod intus est. Regnum Dei charitas, gaudium, pax. Et vita, et panis, et charitas unum sunt. Magnae deliciae charitas, quae foras mittit timorem. Qui manet in hac, et manducat eam, et manducatur ab ipsa. Ipsa est quae pascit inter lilia, pascit et pascitur, et nos, et a nobis. Quomodo, inquis? Si diligit Deus nos, in se trajicit nos, et e converso. Cibus iste charitas Dei, et Deus virtutum, et scientiarum fons, vitam praestat animae, quae nunc est, et futuram. Et haec nobis Sancta sanctorum metonymice, scilicet quae et vitam hanc nobis peperit, et precibus infundit. Haec est de qua dicit Apostolus, *Mihi vivere Christus est (Philip. i, 21): et, Vivit in me Christus (Galat. ii, 20). De hac in Deuteronomio circumcissione carnali: Et erit vita tua pendens ante oculos tuos, et non credes vitae tuae (Deut. xxviii, 66). Vita haec dat dulcedinem, sed seipsam de seipsa. Si inveni gratiam in oculis tuis, ait Moyses, ad plenitudinem gratiae ostende mihi te ipsum. Et e contra: Ego omne bonum ostendam tibi (Exod. xxxiii, 13, 18, 19). Unum petit, et repromissa est omnimoda plenitudo. Quid tam diversum, quam unum et omnia? Sono di-**

versum, re unum, diversum pronuntiatione, unum identitate.

5. Deus ergo omne bonum, et summum bonum: etiam dulcedo, et dulcedinis genus generalissimum. *Qui edunt me, adhuc esurient, inquit, et qui bibunt me, adhuc sitiunt (Eccli. xxiv, 29; Joan. vi, 35). Quare? Quia bonus et dulcis. Bonus Deus Israel rectis corde: sed et dulcis, et rectus. Nec bonitas, nec justitia sine rectitudine. Qui bibit de illa, sitiet iterum; de ista qui biberit, fiet in eo fons aquae salientis in vita aeternam. Siquidem apud ipsum fons vitae, et ipse fons vitae, etiam fluminis impetus qui laetificat civitatem Dei. Esto civitas Dei, et laetificabit te impetus hic. Parat enim in dulcedine sua pauperi Deus. Fractus enim dulcis gutturi, et guttur ejus suavissimum, ineffabilia omnia. Hic calculus est, quem nemo scit, nisi qui accipit. Sunt enim in illa internae festivitatis gaudia; quae quotidie mentibus nostris per inspirationem sui amoris imprimunt interna, et aeterna dulcedo. Nota, inquit, feci vobis omnia quaecunque audivi a Patre (Joan. xv, 15): et ad Moysen, Omne bonum ostendam tibi (Exod. xxxiii, 19). Omnia quae audivit a Patre, et quae promittit Moysi, unus denarius est, qui promittitur laborantibus in vinea (Matth. xx), et una illa quam petiit David (Psal. xxvi, 4), et unum illud quod necessarium est (Luc. x, 42). Mel est quod sugit Israel de petra, et oleum de saxo durissimo (Deut. xxxii, 13). Gaudium est quod nemo tollit (Joan. xvi, 22). **724** Osculum est, de quo scriptum est: *Osculetur me osculo oris sui (Cant. i, 1). Internae suavitatis gustus ac dulcedo est, et manna absconditum, et thesaurus absconditus in agro, cui comparatum omne dulce, amarum; omne decorum, foedum; omne jucundum, triste; omne pretiosum, vile; sordidum omne, quod desiderabile est in oculis amatorum mundi fluentis. Nam pretiosam margaritam datis omnibus terrenarum rerum delectamentis Sancta sanctorum comparavit, et nobis in Filio suo praeparavit, et praeparat semper interventu suo nobis orantibus oleum effusum dulcedinis hujus. Non erit ab re, sed valde optimum, si ipsam Regnam misericordiae, vitam et dulcedinem nostram dicamus, qui minus experti adhuc vitae hujus ac dulcedinis sumus, sed per ipsam speramus nos posse consequi, quidquid totius bonitatis factor dignatus fuerit gratiae nobis impertiri.**

6. Sequitur: « Spes nostra, salve. » Spes est in virtute, quasi scintillatio in fomite. Sine fomite durare non potest scintillatio. Subtrahe fomitem, interit, emoritur; subministra, vivet. Haud secus spes ruit sine fundamento, sine pabulo moritur, inedia deficit, exstinguitur sine nutrimento, arescit succisa radice. Spes enim sine vita virtutum et devotionis dulcedine non est spes, sed praesumptio. Inter timorem et securitatem spes media est: et est spes incerti nomen boni. Vita et dulcedo exterminant faciem timoris, securitati dant fortitudinem, dant decorem. Eapropter dicit Deo, *Singulariter in spe constituisti me: et, In pace in idipsum, dormiam*

et requiescam (Psal. iv, 9, 10). Est enim fulcita floribus, et stipata malis charitas illius, quae foras mittit timorem, et dicit: *Læva ejus sub capite meo et dextera ejus amplexabitur me (Cant. ii, 6). Læva, comminatio supplicii: dextera, promissio regni. Inter has spes cubat in molli strato charitatis: vita et dulcedo sternunt hoc. Et hoc est medium illud in ferculo Salomonis, de quo Scriptura ait: *Media autem charitate constravit (Cant. iii, 10). Vides nunc sublimitatem carminis hujus. Primo ponit vitam, quae est in integritate virtutum: secundo, dulcedinem spiritualium gaudiorum: deinde spem infert aeternorum. Omnia haec Regina misericordiae, Domina mundi, Regina caelorum contulit mundo, Virgo virginum, Sancta sanctorum, lumen caecorum, justorum gloria, peccatorum venia, desperatorum reparatio, deficientium fortitudo, salus orbis, speculum totius integritatis: ipsa intercedat pro peccatis nostris, praestante Domino Filio ejus unico, cujus regnum et imperium sine fine permanet in saecula saeculorum. Amen.**

SERMO II.

Si linguae centum resonarent, oraque centum, Ferrea vox mihi (69), nil, Maria, tibi dicere dignum Possum, Stella maris quae Virgo beata vocaris.

1. O quam te memorem, Virgo? quibus laudibus efferam? Infandissima lingua mea, quae coinquata est cum mortuis, incircumcisa labiis, nec purgata igne altaris: inquietum malum, habens in naribus spiritum, rimis effluens undique: quid dignum laudibus tuis poterit immolare? Elevata est magnificentia tua super caelos, et super omnem terram gloria tua, ita ut nec in caelo inveniatur creatura quae tuam digne laudare queat magnificentiam; nec in terra sit, quae gloriam tuam exprimere valeat. Nemo enim nec in caelo, nec in terra inventus est dignus aperire librum prerogativarum tuarum, et digne solvere septem signacula ejus. Plenitudinem gratiae adventum Spiritus sancti in te, virtutis Altissimi obumbrationem, Verbi conceptionem, quod sine gravamine gravis, sine dolore puerpera, virgo pariter et fecunda, quis enarrabit? Viri divitiarum multi, de civitate Domini virtutum, miserunt manus suas ad haec fortia; et tamen altitudinem divitiarum harum ad liquidum comprehendere non potuerunt, quia investigabiles vitae istae, et inscrutabilia universa. Conati sunt, et non datum est ultra. Dum adhuc ordirentur, succisi sunt. Quis enim loquetur potentias has Domini, auditas **725** faciet omnes laudes ejus? Et si digne nullus, quisque tamen pro viribus:

Pro se quisque viri summa certabat opum vi,
(VIRGIL. *Aeneid.* lib. XII, vers. 552.)

ut ait quis. Denique currebant omnes in odore unguentorum tuorum. Trahe et nos post te, o Sancta sanctorum, et ostende lumen miserationum tuarum. Sub umbra alarum tuarum nos protege.

2. « Ad te » enim « clamamus exsules filii Evae. » Secunda carminis hujus, quod explanandum assumpsimus, incisio haec est, quod in modum dramatis

PATROL. CLXXXIV.

nobis videtur esse compositum. Varius enim diversarum personarum affectus hic loquitur: hic perfectorum, et adhuc in melius proficientium status invenitur. Vita siquidem quae animatur integritate virtutis, suavitas internae dulcedinis, sanctaeque spei tanta praesumptio, quid nisi fructus Spiritus sunt, et attractiones virtutis? Emeritorum militum donativa sunt haec, et diurni certaminis merces accumulata. At deploratio exsilii, patriae desiderium, originalis peccati poenalis punctio, incipientium, seu proficientium indicia sunt. Puta vitae hujus exsilium, fucum vanitatis: patriam, solidum veritatis. Fucus vanitatis, nitor gloriae temporalis: solidum veritatis, immobilis cognitio aeternitatis. Fucus vanitatis, splendor arridens creaturae visibilis: solidum veritatis, inextinguibile lumen internae dulcedinis. De hac patria quidam sapiens ait: « O Veritas, exsulum patria, exsilii finis, video te, sed intrare non sinor, indignus admitti, peccatis sordens. Quousque odoramus et non gustamus, proficiscentes ad patriam, et non apprehendentes; suspirantes, et de longe salutantes? »

3. Primus itaque homo ad hoc conditus fuerat, ut si non peccasset, per contemplationis praesentiam vultui Creatoris semper assisteret, et solidum veritatis agnosceret, agnitum amaret, amatum teneret, tenendo frueretur, semper quae ei adherendo quae immortalis est, etiam vitam ipse sine termino possideret. Verum enim et summum bonum hominis, plena videlicet et perfecta agnitio Creatoris. Sed circumscriptus astutia serpentis, et deceptus fucum vanitatis, specie videlicet creaturae visibilis, ab Jerusalem in Jericho descendit, fontem veritatis deseruit, affectum pulchritudini rerum inclinavit: et statim ignorantiae caecitate percussus foras venit, et ab intima luce contemplationis factus est vagus, et profugus super terram. Vagus scilicet per inordinatam concupiscentiam, profugus per peccatricem conscientiam; quia mentem, quam divinum auxilium deseruit, quaecumque tentatio impeterit, subvertit. Cor ergo hominis, quod prius divino amori affixum stabile persistit et unum amando, unum permansit, postquam per desideria terrena defluere coeperit, quasi tot sibi in exsilio mansiones statuit, quot sibi in eo delectationes invenit. Sicque fit ut mens quae pulchritudinem, dulcedinem, pacem, securitatem, ac perpetuitatem primae lucis amare nescit, nunquam valeat esse stabilis: quia gaudium permanens in his quae in fucum vanitatis amplectitur, non inveniens, dum se semper desiderio extendit, sequens quo assequi non valet, fluctuans in exsilio nunquam requiescit. Modo valvis oculorum elapsa, curiosos intuitus pascit, et rerum immensitatem in massa et mole considerat: modo rerum pulchritudinem in situ et motu, specie et qualitate investigat: modo rerum utilitatem per necessaria, commoda, apta et grata, pertentat. Nunc

(69) Imitatur Virgil. *Aeneid.* lib. vi, vers. 625, 626.

quoque naribus erumpit, et per olfactum odoris varii suavia oblectamenta requirit. His pasta, aurium per organa procedit, et dulce melos, harmonicae, organicae, arithmeticae disciplinae capta per auditum introrsus trahit. Tactu quoque subilia, levia, et lema palpando discutit, et in aula memoriae palpando desiderata reponit. Nec minus gustu faucium praelibat varietatem saporum. Hos haedos suos mens quae se ignorat et Deum, pascit juxta tabernaculum pastorum per res temporum et temporalium vanitatum, mendicans ex ea quae praeterit figura hujus mundi, unde suam famelicam curiositatem aliquatenus consoletur. Comparata est enim jumentis insipientibus, et similis facta est illis; quia cum in honore esset, non intellexit quod limus esset, honoris fastigio delectata. Hinc nascitur in exilio vanitatis motus sine stabilitate, labor sine requie, cursus sine perventione; **726** ita ut semper inquietum sit cor, donec ad patriam veritatis redire coeperit; egens, et de siliquis porcorum satiari desiderans, quousque ad Patris domum suspiraverit, ubi mercenarius abundat panibus, et omnes domestici vestiti sunt duplicibus.

4. De hoc exsilio, o Sancta sanctorum, « ad te clamamus exsules filii Evæ, » ut interventu tuo, ducatu tuo, adiutorio tuo possimus ad cubiculum veritatis repatriare. Scimus procul dubio quia nil amplius habet homo de universo labore suo, quo laborat sub sole, nisi vanitatem: et tamen pravæ consuetudinis nexibus irretiti, per nos redire non possumus in veritatis libertatem. Non dicimus autem in hoc loco veritatem, cognitionem esse Dei, et ejus quae secundum pietatem est scientiae; sed medium illud purum et nudum ac solidum, quod est in virtutis amore. Quamvis enim definiant auctores reparationem hominis esse cognitionem veritatis et amorem virtutis, perfecta tamen virtus non est sine cognitione veritatis, nec veritas sine amore virtutis. Vanus est qui in vanitate est, aut in vanitate curiositatis, aut erroris. Vanitas curiositatis procedit a vanitate mutabilitatis, et generat vanitatem mortalitatis. Prima, causa peccati; secunda, peccatum; tertia, poena peccati. Prima est in his quae propter homines facta sunt; secunda, in his quae ab hominibus facta sunt; tertia, in his quae in hominibus sunt. Alia est in conditis rebus; alia, in mentibus; alia, in corporibus. Vanitas erroris est in omnibus quae fidei catholicae et sanæ doctrinae contraria sunt, et religionis disciplinam in illo solido veritatis, quod velle et nolle hominis inter angustias parum et nimis coarctat, non contingunt. Vanitas hæc omnia sunt, qui se amplectentes decipiunt, et ad veritatem æternitatis non perducunt. In hoc exsilio omne pene genus hominum ab initio usque ad adventum Reginae caelorum peregrinari delectabatur, et veritatis patriae suspiriis nullis seu desiderio recordabatur. Ipsa prima viam aperuit ad patriam; et Veritatem, quae vera patria est, mundo generans dedit omnibus manifestam.

5. Eapropter et nos, o Regina misericordiae « ad te clamamus exsules filii Evæ. » Clamor est alius oris, alius cordis. Clamor oris alta vociferatio: clamor cordis valida et supplex ad Deum intentionis directio. Deus intus, homo foris. Ad eos qui foris sunt, clamor oris: ad Deum et qui cum eo intus sunt, clamor cordis. Intus ubi? In spiritu. Qualiter, inquis? Duobus modis. Quibus? Cognitione et amore, revelatione ac devotione, acuto et calido. Modis his Deus cor inhabitat, non solus tamen. Ubi enim fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ (Matth. xxiv, 28). At quid? Ut renovetur sicut aquilæ juvenus cordis. Ibi et illa aquila grandis magnarum alarum Sancta sanctorum innocentia, et æquitas exaudit invocata, si clamoribus occultis assidue fuerit excitata. Et nos adhuc filii Evæ transgressores, filii inobedientiae, filii matris antiquæ, ad te clamamus, Regina misericordiae. Revertere visitans in nobis naturam tuam: revertere ostendendo eam, quam in Christicolas habes charitatem tuam: revertere per singularem in nos a Deo datam potestatem tuam: revertere per eam, quae tibi specialiter infusa est in plenitudine gratiae, prærogativam tuam, ut intueamur te, non talem qualem desiderant Angeli prospicere, dicentes, *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te* (Cantic. iv, 7); sed intueamur te, largientem beneficia, conferentem, remedia, medentem contritis corde, ponentem fortitudinem lugentibus Sion, dantem coronam pro cinere, oleum pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris. Nec medioeris visio ista, piam te et deprecabilem exerrari, mœrentiumque suspiria munere gratiae consolari. Sonet hæc vox tua in auribus nostris. Vox hæc tua dulcis, et hæc facies tua decora. Nam in illo decore te videre, quo induit te Dominus fortitudinem, et præcinxit te, non est hujus temporis, nec temporis vitæ nostræ vitiorum fetore sordentis. Stola immortalitatis te indutam videre, Domina, indigni sumus: ostende nobis faciem miserationum tuarum, et salvi erimus. Quod ipse nobis præstare dignetur, cujus regnum et imperium sine fine permanet in sæcula sæculorum. Amen.

727 SERMO III.

D In freta dum fluvii current, dum montibus umbrae
Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet,
Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt (70),
Spes mea, Virgo pia, o Virgo sacra, Virgo Maria!

1. Et non amplius? Amplius multum, et per omnem modum. Nam in æternum et ultra non deficiet laus tua de ore hominum, etiam et Angelorum. *Cæli enarrant gloriam Dei.* Et quæ major in omni gloria Dei, quam ineffabilis plenitudo cæli? Et nos cum ipsa, id est cum Angelis et Archangelis, cum Thronis et Dominationibus, cumque omni militia cælestis exercitus, hymnum gloriae Sanctæ san-

(70) Virg. *Aeneid.* lib. I, vers. 611-614.

ctorum canimus. Illi gloriam; nos hymnum gloriae. Illi gloriam, quam præsentem vident, in jubilo cordis invicem enarrant: nos hymnum tantummodo gloriae, id est memoriam eructamus abundantiae suavitatis tuæ. *Et opera manuum ejus annuntiat firmamentum* (Psal. xviii, 2). *Fiat, inquit, firmamentum, et dividat aquas ab aquis* (Gen. I, 6). Omnibus firmamenti firmius firmamentum, tu Domina; quæ eum, quem cæli caelorum capere non poterant, cepisti et concepisti, portasti et non defecisti; genuisti, aluisti, pavisti, mammasti et educasti. Tu in medio aquarum divisisti aquas ab aquis, affectus videlicet æternorum ab affectibus temporalium. Tuam enim animam pertransivit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes (Luc. II, 35). Posuit in hoc firmamento Deus solem et lunam, Christum et Ecclesiam; et stellas, prærogativas gratiarum multas. Laudamus Dominum in sanctis ejus. Firmitas, robur, et constantia, et fortitudo mentis ejus, quia mundi contempsit gloriam, carnis calcavit illecebras. Virtus est Altissimi, de qua scriptum est: *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (Luc. I, 35).

2. Non solum autem cælum et firmamentum, Domina rerum intelligitur, sed aliis nominibus convenienter appellatur, et rerum vocabulis designatur. Ipsa tabernaculum Dei, ipsa templum, ipsa domus, ipsa atrium, ipsa cubiculum, ipsa thalamus, ipsa sponsa, ipsa filia, ipsa arca diluvii, arca testamenti, urna aurea, ipsa manna, virga Aaron, vellus Gedeonis, porta Ezechielis, civitas Dei, ipsa cælum, ipsa terra, ipsa sol, ipsa luna et stella matutina, aurora ipsa et lucerna, tuba et mons, fons quoque hortorum, et lilium convallium; desertum ipsa, et terra repromissionis lacte et melle manans, stella maris, navis quoque, via in mari, sagena, vinea, ager, arca, horreum, stabulum, præsepe subjugale, apotheca, aula, turris, castra, acies, populus, regnum, sacerdotium. Ovis est, pascua est, paradisus est, palma est, rosa est, fluvius est, potus est, columba est, columna est, vestis est, margarita est, candelabrum est, mensa est, corona est, sceptrum est, panis est, oleum est, vinum est, arbor est, virga est, cedrus est, cypressus est, platanus est, cinnamomum est, balsamum est, myrrha est, thus est, oliva est, nardus est, crocus est, fistula, calamus, et storax est, soror et mater est. Et ut breviter concludam, de hac et ob hanc, et propter hanc omnis Scriptura facta est, propter hanc totus mundus factus est, et hæc gratia Dei plena est, et per hanc homo redemptus est, Verbum Dei caro factum est, Deus humilis, et homo sublimis.

3. Ad te ergo tantam ac talem, Domina rerum, Sancta sanctorum, Regina caelorum, « suspiramus, gementes et flentes in hac lacrymarum valle. » Tertia hæc positura carminis hujus est, quod explanandum assumpsimus. Suspiria, gemitus et fletus compunctionis sunt species seminum justitiæ. *Seminate vobis, inquit, ad justitiam: metite spem vitæ, et illuminat vobis lumen scientiæ* (Ose. x, 12). *Euntes*

ibant et flebant, mittentes semina sua (Psal. cxxv, 6). Suspirium, vox inarticulata, gementium gemitus, dolentium fletus, has sedes habent. Tria sunt hæc quæ bene gradiuntur in irriguo inferiori, et quartum quod feliciter incedit, vallis scilicet lacrymarum: sedes irrigui superioris hæc est (Josue xv, 19). Verus Caleph dat utrumque filiae suæ asello residenti. Et si tu aspiras ad hæc, comprime motus irrationabiles **728** sensualitatis et corporis motu rationis. Abscinde a te concupiscentiam carnis, oculorum, potestatis et honoris. Abjice mundi pompam et sarcinam, edoma carnem disciplina spiritus, in arcum tua desideria constringe, non abeas in consilio impiorum, in via peccatorum non stes, in cathedra pestilentiae non sedeas (Psal. I, 4). Apprehende humilitatem, ut sis pauper spiritu; ferale corrigere mores, et esto mitis. Tunc transitio Jordane ingredieris terram repromissionis, quæ est compunctionis. Sic in tertio loco octo beatitudinum dicitur: *Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v, 5, et Isa. LXI, 2).

4. Quarto die resuscitatus est Lazarus: quarta vigilia venit ad discipulos Jesus. Et tu fac tibi vigiliam quatuor, ut resusciteris et veniat ad te Jesus: duas timoris, pudoris duas. Cogita Deum creatorem tuum, cogita benefactorem, cogita patrem, cogita dominum. Ad singula reus es (71), plange ad singula, ad singula evigila, et singulorum horum singuli intellectus, quasi singuli in mente dies sint, in quibus quasi Lazarus mortuus eras, quasi fetebas. Dum per singulos lacrymaris, quasi in quarto resuscitaris. Primum et ultimum extinguunt timorem: media duo, pudorem. Pater sane non metuitur, cum pater sit: patris est semper misereri et parcere. Paterna vox est: *Percutiam, et ego sanabo* (Deut. xxxii, 39). Non est proinde quod a Patre formides. Si quando ferit emendat, non vindicat. At cogitantem quod patrem offenderis, est certe quod pudeat, etsi non quod terreat. Voluntarie te genuit verbo veritatis (Jacob. I, 18); deinde non pepercit Unigenito, ut prosit genito (Joan. III, 16). Ipse quidem patrem ita exhibuit se tibi, sed non tu illi æque filium. Qua fronte attollis jam oculos ad vultum patris tam boni, tam malus filius? Pudeat indigne gessisse generi tuo: pudeat tanto patri vixisse degenerem. Exitus aquarum deducant oculi tui, operiat confusio faciem tuam. Vultum tuum pudor suffundat, occupetque caligo: deficiat in dolore vita tua, et anni tui in gemitibus. Proh dolor! quem fructum habuisti in illis, in quibus nunc erubescis? Si in carne seminasti, de carne messuisti corruptionem. Si mundus ipse transit, et concupiscentia ejus, confundere ad illam vocem quæ dicit: *Si ego pater, ubi honor meus?* (Malach. I, 6.) Hoc de honore patris. Nunc ad beneficia veniendum. Ut alia innumera taceam, hujus corporis victum, et usum temporis hujus et super omnia sanguinem dilecti Filii sui (71) Hæc et sequentia ex Sermone 16 S. Bernardi in Cantica